

FÖRSLAG TILL BEVARANDEPLAN FÖR
REDVÄGS KYRKOGRÄVAR
KNÄTTE KYRKOGRÄVA

NADSHISTORISK RAPPORT 2007:40

västergötlands museum

Omslagets bild: Vy över Knätte kyrka, klockstapel och kyrkogård från öster, 2006.

FÖRSLAG TILL BEVARANDEPLAN
FÖR
REDVÄGS KYRKOGRÄDAR

KNÄTTE
KYRKOGRÄD

Lisa Molander

BYGGNADSHISTORISK RAPPORT 2007:40

INLEDNING

Denna rapport är resultatet av att Västergötlands museum haft i uppdrag av Redvägs pastorat att ta fram ett förslag till bevarandeplan för Knätte kyrkogård. Fältarbetet har genomförts under sommaren 2006. Rapporten har sammanställts under 2007.

Kyrkogårdar är anläggningar som utgör värdefulla kulturmiljöer. Ofta har de använts under många århundraden, i Västergötland i kanske 1000 år. Användning och framväxt under så lång tid ger kyrkogården en lång historisk kontinuitet och mycket stark förankring i bygden. Det är av största vikt att kyrkogårdarna hanteras varsamt och med stor hänsyn till de kulturhistoriska värdena. Samarbetet mellan församlingen och kulturmiljövårdens företrädare är en viktig förutsättning för detta.

Kyrkogården är en kulturmiljö som ständigt genomgår förändringar, även om förändringstrycket ofta varierar mycket, mellan t.ex. stad och landsbygd. Frågorna är många kring kyrkogårdens problematik, exempelvis kring förfarandet när gravrätten för de lite äldre vårdarna återgår till upplåtaren.

Detta förslag till bevarandeplan är ett kunskapsunderlag som är tänkt att vara vägledande vid prioriteringar, vård, underhåll och förändringsarbeten. Den är avsedd att fungera som underlag för församlingens fortsatta vård och skötsel av kyrkogården, inklusive

i dialogen med gravrättsinnehavare. Planen skall även fungera som ett beslutsunderlag för länsstyrelsen vid handläggning av tillståndsärenden och för länsmuseet vad gäller rådgivning.

Projektet Redvägs kyrkogårdar har även resulterat i rapporter för Dalum, Humla, Kölabý, Blidsbergs, Liareds, Böne och Kölingareds kyrkogårdar.

En fristående bilaga: *Kyrkogården och kulturarvet* tillhandahåller bl a en historik över kyrkogårdar med tonvikt åt Västergötland.

Förslaget till bevarandeplan är framtaget av antikvarie Lisa Molander som även utfört fältarbetet. Antikvarie Erik Holmström har även deltagit i fältarbetet på Liareds, Kölingareds, Knätte, Böne och Kölabý kyrkogårdar.

Antikvarierna Erik Holmström och Elisabet Orebäck Krantz har även medverkat i framtagande av metod och vid principdiskussioner. Rapporten är sammanställd av antikvarie Lisa Molander, fränsett sockenhistoriken som författats av antikvarie Erik Holmström.

Urvalet av kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar är delvis baserat på pastoratets egna urval, utfört av Kristian Ahlgren år 2004.

Samtliga fotografier är, där ingen annan anges, tagna av författarna. Allmänt kartmaterial har tillhandahållits av Lantmäteriverket, medgivande 97.0082.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INNEHÅLL OCH GENOMFÖRANDE	9
KNÄTTE KYRKOGÅRD	11
Historik	11
Kyrkogården idag	13
Sammanfattande kulturhistorisk karakterisering	23
Gravkarta	25
LISTADE GRAVVÅRDAR	27

INNEHÅLL OCH GENOMFÖRANDE

Arbetets genomförande

Det framtagna underlaget avser en *kulturbistorisk analys och karakterisering* av kyrkogårdarna med ett åtföljande bevarandeförslag.

Till grund för arbetet ligger en kulturhistorisk beskrivning som omfattat följande delar:

- Fältarbete med en översiktlig genomgång av kyrkogården.
- Sökning i arkiv och lokalhistorisk litteratur
- Samtal med kyrkogårdsförvaltningens personal och kyrkogårdsbesökare (i begränsad omfattning)

I arbetets inledande fas har eftersträvat att få en *översiktlig introduktion i bygdens kulturhistoria* med landskapets och bebyggelsemönstrets huvuddrag samt de viktigare näringar som präglat liv och skeenden i bygden. Detta som en allmän bakgrund till kulturhistoriska prioriteringar och ställningstaganden vad gäller kyrkogården.

Fältarbetet har omfattat en *beskrivning i text och bild*. Beskrivningen har först inletts med kyrkogårdens relation till omgivningen. I övrigt har arbetet inriktats på kyrkogården som anläggning i syfte att få fram karaktärsdragen vad gäller dess form, avgränsning, ingångar, byggnader, kvarter och gångsystem samt större träd- och häckanläggningar. Om byggnaderna har endast kortfattade noteringar gjorts, eftersom intresset inriktats på kyrkogården som helhet. Gravanläggningarna har översiktligt besiktigats. De gravvårdsobjekt eller samlade större områden med gravvårdar som bedömts vara av mer framträdande kulturhistoriskt värde har noterats och fotograferats. Besiktningen har således varit selektiv. Fotograferingen av kyrkogården

har omfattat både översiktsbilder och detaljbilder, som ett komplement till textunderlaget.

Arkivsökning är ett tid- och resurskrävande arbetsmoment, som delvis därför har begränsats. Främst har sökningar gjorts i Västergötlands museums arkiv. Kyrkogårdsförvaltningen har tillhandahållit gravkartor och arkivmaterial från det egna arkivet. Samtal med kyrkogårdsförvaltningens personal och kyrkogårdsbesökare har p.g.a. tidsbrist förekommit mer sporadiskt. Där detta förekommit har det ofta tillfört värdefulla uppgifter om kyrkogårdens historia under 1900-talet.

Vid urvalet av gravvårdar på kartan på s 27 har en tvågradig bedömning använts:

- Som I markeras gravvårdar/ gravanordningar som bedömts ha *mycket stort kulturhistoriskt värde*. De skall värnas och bevaras för framtiden.
- Som II markeras gravvårdar/ gravanordningar som bedömts ha *stort kulturhistoriskt värde*. De bör värnas och bevaras för framtiden.

Avgränsningar

Arbetet har ytterligare några viktiga begränsningar:

- Det omfattar *inte någon personhistorisk inventering* av gravvårdar. Personhistoria är dock en mycket viktig del i kyrkogårdens betydelse som kulturarv. Framför allt är detta betydelsefullt för de lokala historiska sammanhangen. Därför rekommenderar museet att kyrkogårdsförvaltningen låter utföra en personhistorisk inventering.

- Arbetet omfattar *inte det gröna kulturarvet* mer än att alléer, trädkrans, framträdande gravträd m.m. översiktligt observerats och noterats. Det gröna kulturarvet är dock av största betydelse för bevarandet av kyrkogårdens karaktär och innehåll. Därför rekommenderar museet att kyrkogårdsförvaltningen låter ta fram en vårdplan för det gröna kulturarvet och att denna plan även omfattar inventeringar av viktigare växtmaterial m.m.

Kyrkogårdar som anlades före 1939 omfattas av 4 kap. Lagen om kulturminnen (se bilaga). För bevarandeplanen utgör kulturminneslagens avgränsning i stora drag en främre tidsgräns. I vissa fall har dock urvalet av gravvårdar gått betydligt längre fram i tiden, eftersom ålder i sig inte har någon avgörande betydelse för graden av kulturhistoriskt värde. Det går t.ex. inte att bortse från stora kvalitativa kulturhistoriska värden från 1950- och 60-talen.

Rapporten består i sin första del av *inledning* med bakgrund och genomförande samt presentation av innehåll.

Sedan följer själva redovisningen av *kyrkogårdsinventeringen* vilket inleder den egentliga bevarandeplansdelen. Till

att börja med ges en *kort historisk bakgrund* över bygd och kyrkogård. Därefter följer *beskrivningen över kyrkogården* som även inrymmer en *kulturhistorisk översikt, analys och karakterisering*.

Här presenteras även objekt som i nuläget bedömts stå för de viktigaste kulturhistoriska värdena. Objekten utgörs främst av *enstaka gravvårdar och gravanordningar*. De kan också utgöra

sammanhängande, större eller mindre områden med gravvårdar och gravanordningar.

Bevarandeförslaget består av en plankarta som redovisar de aktuella objekten enligt ovanstående tvågradiga bedömning. Vidare finns en *sammanfattande kulturhistorisk karakterisering* av kyrkogården.

Denna tar fasta på kyrkogårdens främsta karaktärsdrag ur kulturhistorisk synpunkt.

Avslutningsvis följer några punkter *att särskilt tänka på* vid användning och skötsel av kyrkogården, för att dessa kulturvärden skall kunna säkerställas.

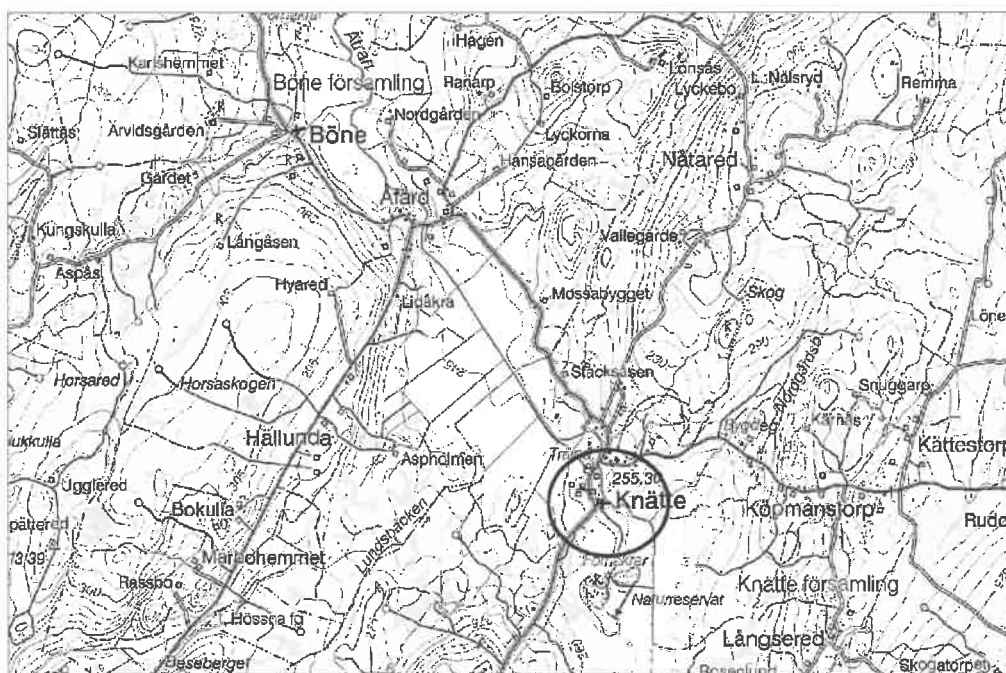
Inriktning

Bevarandeplanen syftar som tidigare nämnts till att ge en *historisk bakgrund*

samt att kortfattat *presentera kyrkogårdens karaktärsdrag* och kulturhistoriska värden. Den skall också ge vägledning vid bl a prioriteringar, vård- och underhållsarbeten samt förändringsarbeten. Vidare skall den fungera som underlag för handläggning, beslut och rådgivning.

Kyrkogården omfattas av kulturminneslagen. Vid förändringar skall samråd ske med länsstyrelsen.

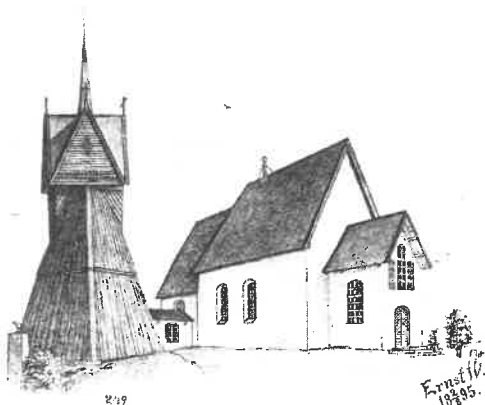
Det är viktigt att framhålla att frågor om bevarande av gravvårdar sällan är entydiga. Ofta är de frågorna istället komplexa. Det innebär att det kan vara svårt att behandla alla bevarandefrågor på exakt samma sätt. Exempelvis har många gravvårdar/anläggningar en utformning som bör bevaras intakt för att inte kulturvärdena skall påverkas negativt. Andra gravvårdar/anläggningar med lika stora kulturvärden kan dock tvärtom ha en utformning som tål att kompletteras/utvecklas. Till exempel kan i vissa fall en monumental ramgrav bevaras genom att återanvändas som en askminneslund i den lilla skalan. Sammanfattningsvis innebär detta att det är angeläget att göra bedömningar och avvägningar från fall till fall i bevarandefrågor.

Ekonomiska kartan över Knätte kyrkby i relation till Böne. Kyrkplatsen inringad.

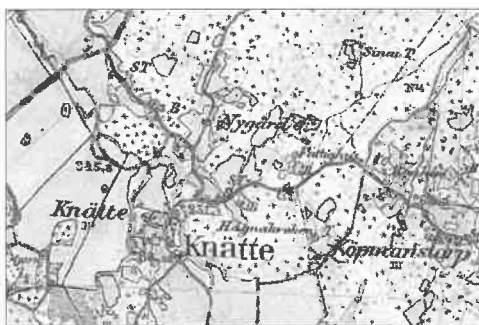
KNÄTTE KYRKOGRÅRD

Historik

Knätte.

Knätte kyrka avtecknad år 1895 av Ernst Wennerblad.

Häradskartan från 1890-talet. Knätte kyrkby ligger till vänster i bild. Bakspegeln, VGM.

Socknen – en bakgrund

Knätte socken ligger i övre Ätradalen ca 15 kilometer nordost om Ulricehamn. Ätradalen är en urgammal färdled från Västkusten upp mot landet. Häradsnamnet Redväg anses syfta på ”ridvägen”, som löpte längs Ätradalsstråket.

Knätte är en starkt kuperad del av dalstråket som får sin huvudkaraktär av en mäktig rullstensås samt gropar och kullar från den senaste inlandsisens avsmältning. Huvudbygden med odlings- och betesmarker följer Ätran och åssystemets krön och sluttningar. Åssystemet omges av skogbevuxna höjdryggar och plåtåer, med flera inslag av låglänta moss- och madmarker emellan. Ett viktigt madlandskap är Knätte mader som genomflyts av Ätran.

Knätte är en utpräglad jordbruksbygd. År 1948 fanns fortfarande 72 aktiva brukningsenheter, många var små eller mindre gårdar. Boskapsskötsel har av hävd varit jordbrukets viktigaste inriktning. Mjolkproduktionens betydelse växte under tidigt 1900-tal, tidigare dominerade uppfödning av slaktdjur. Beteslandskapet har satt stark prägel på bygden. Skogsbruk hade länge en begränsad betydelse under 1900-talet. Stora utdikningar av våtmarkerna tog fart på 1850- och 70-talen med två kanalföretag. Stora nyodlingsföretag på gamla mossmarker genomfördes därefter.

Forkörning med transporter mellan Göteborg och Jönköping lär ända in på 1800-talet ha varit en viktig binäring.

1949 fanns en kvarnrörelse med sågverk i drift. I socknen fanns två speceri- och diverseaffärer. En aktiv frikyrklig verksamhet bedrevs sedan 1800-talets senare del av Svenska Missionsförbundet och Baptistförsamlingen.

Knätte har i senare århundraden kännetecknats av självägande bönder, några storgods har inte funnits i socknen. Fram till att laga skifte genomfördes under 1800-talets senare del var åtskilliga gårdar samlade i byarna Knätte, Köpmanstorp, Lund och Nåtared samt i Igelsreds by (delvis i Liareds socken).

Småbyar och små gårdsgrupper har också förekommit, t.ex. Kätestorp, Långsered, Lönneslätt och Rudan. Även många ensamliggande gårdar har funnits, särskilt i skogsbygden, varav några har ursprung som nybyggen på 1500- och 1600-talet, t.ex. Sandbäck och Slättryd.

Under 1800-talet och in på 1900-talets början fanns åtskilliga backstugor och torpställen i socknen, särskilt i skogskan- ten.

Knätte församling hörde från medeltiden t.o.m. 1961 till Böne pastorat, frånsett kortare perioder som egen enhet på 1600-talet. Sydöstra delen av Knätte ingick fram till 1500-talet i Igelsreds socken, som då delades upp mellan Knätte och Liared. Böne, Knätte och Liared hörde från 1962 till Hössna pastorat. I sent 1900-tal överfördes merparten av Böne gamla pastorat till Blidsbergs pastorat. Sedan 2006 kallas det stora pastoratet för Redvägs pastorat. De åtta f.d. församlingarna i pastoratet lades då samman till Redvägs församling.

Kyrkans och kyrkogårdens historia

Knätte sockenkyrka härstammar till stor del från medeltiden och omfattar ett romanskt långhus samt ett lägre smalare, rakt avslutat kor med ungotisk karaktär. Stenkyrkan kan vara uppförd under perioden mellan 1100- och 1300-talet. Eventuellt kan kyrkan haft en föregångare i trä.

1725 anordnades en gravkammare under koret för kyrkoherde Gudhemius med familj.

Ovan: Vy över kyrkogården från grinden i väster år 1927. Notera den korsformade gravvården vid klockstapeln. Denna står fortfarande kvar på samma plats på kyrkogården. Vapenhuset på bilden är idag rivet. Ett nytt uppfördes några år efter att fotot togs. Foto: Gustaf Ewald, 1927, Bildarkivet, VGM.

Vy över kyrkogårdens västra omgärning med dubbla stödmurar och rester av trädkerans. Nedan: Vy över kyrkbyn från kyrkogården i sydost.

1885 murades norra och södra porten igen och vapenhuset i trä flyttades och ställdes vid koret för att tjäna som sakristia. Kyrkan renoverades 1895, 1903, 1921, 1928-9, 1979 och 1992.

Kyrkogårdens utvidgning anlades sannolikt kring sekel-skiftet 1900 eller under decennierna därefter.

Övriga noteringar och påpekanden

Observeras bör att de på kyrkogården befintliga gravvårdar/stenar som inte återfunnits på den aktuella gravkartan har nummerats löpande vid kyrkogårdsinventeringens fältarbete (INR= inventeringsnummer).

Gravvårdar, stenar eller hällar inne i kyrkobyggnaden ingår inte i bevarandeplanen

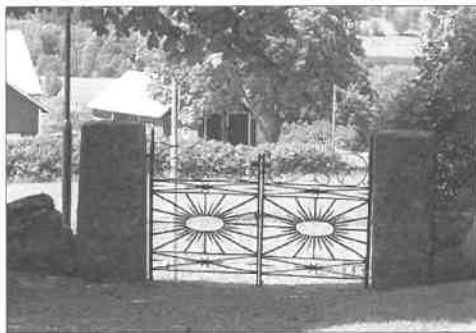

Överst: Trappa i stödmuren vid kyrkogårdens nordvästra hörn. Ovan: Kyrkogårdens omgärdning mot utvidgningen i sydost med stödmur och trädkerans.

Kyrkogården idag

Kyrkogårdens relation till omgivningen

Knätte kyrkby är belägen vid en bro över Ätran där vägarna från Böne, Liared och Ulricehamn går samman. Åt söder vidtar en öppen betes- och odlingsmark i en småkullig terräng uppblandad med höglänta barr och blandskogsbevuxna bergsryggar. Kyrkbyn har karaktär av klungby med sex gårdar. Kyrkplatsen ligger mitt i bebyggelsen på byns högsta punkt med en utpräglad terränganpassning på ett kullkrön med gräsbevuxna branta sluttningar med terrasserings mot sydväst. Söder om kyrkogården finns en parkering och en personalbyggnad.

Nordvästra entrén med grindstolpar i granit och mitt järngrind. I bakgrunden skymtar en av kyrkbyns gårdsmiljöer i nordväst.

Avgränsning

Knätte kyrka ligger med koret åt öster i ett centralt krönläge på den oregelbundet sexkantiga kyrkogården. I sydost är en kvadratisk utvidgning från 1900-talet. Kyrkogården är omgärdad av kallmurad stödmura som i sydväst är terrasserade i två avsatser. Väster om entrén mot nordväst höjer sig stödmuren över kyrkogårdens marknivå i några meter. En trappa av sten leder upp från landsvägen mot entrén i nordväst.

Innanför muren löper en trädkrans av lind, lönn och björk. Mot väster återstår endast ett fåtal träd av trädkransen. Utvidgningen omgärdas av ett staket i trä med en häck innanför och björkar placerade bl a i hörnlägen.

Kyrkogården har två entréer, i nordväst med grindstolpar i sten och en smidd pargrind från början av 1900-talet och en grind- och stolplös entré till utvidgningen i sydost. Utvidgningen har en entré i det södra hörnet med firsidiga

grindstolpar i granit och smidd pargrind i järn. Gränsen mellan kyrkogården och utvidgningen mot söder har en entré i form av en galvaniserad järntrappa.

En grusgång leder från den nordvästra entrén mot kyrkan i några meter och delar sig därefter mot sakristian och mot kyrkans västport och därifrån rakt söderut, genom utvidgningen. Kyrkogården har sannolikt haft ett mer utbrett gångsystem i kvarter A, B, C och i utvidgningen.

Kyrkogården och utvidgningen är till övervägande del grästäckta, med undantag för grusgångarna och gravvårdarna med grusbädd.

Byggnader och andra anläggningar

Knätte *kyrka* består av ett långhus med smalare rakt avslutat kor i öster. Norr om koret är en sakristia från 1929 och väster om långhuset ett vapenhus från samma år.

Den infodrade *klockstapeln* är sexkantig och vilar på en kallmurad sockel. Väggarna är avsmalnade uppåt och klädda med rödfärgad lockpanel från 1995. Klockstapeln bär ett korstak med åttasidig spira som kröns av en smidesflöjel med årtalet 1685. Takfall och rösten är täckta av kliven och tjärad spån.

Personalbyggnaden som är uppförd år 1990 och rymmer torrdrass och personalutrymme.

Kyrkogårdens disposition

Kyrkogården och utvidgningens gravvårdar är indelade i sex kvarter A-F. Kvarter A är belägen norr om kyrkan, kv B öster om koret, kv C sydost om kyrkan och kv D sträcker sig utmed kyrkogårdens västra del. Utvidgningen har kv E nordost om grusgången och kv F sydväst därom. Varje kvarter har gravplatserna numrerade från 1 och framåt.

Kyrkogården har flera partier utan gravvårdar. Kv A har gravvårdar fr a utmed norra muromgårdningen men även väster och öster om klockstapeln. Kv B är till största delen ianspråktagen med gravvårdar med tomma ytor i sydost. Här

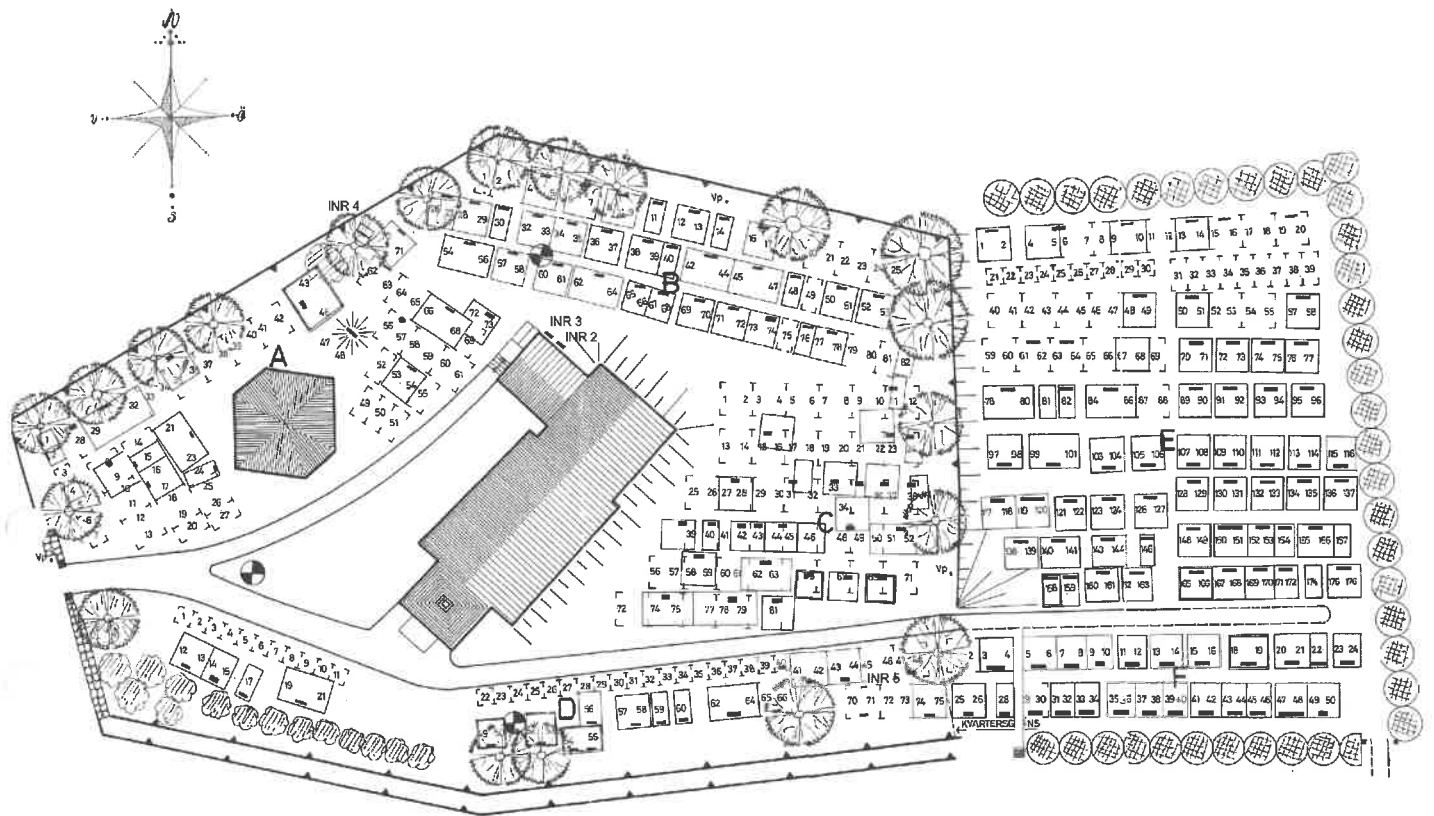

Ovan: Utvidgningens entré i sydväst med stenstolpar och smidd järngrind. Nedan: den galvaniserade järntrappan från parkeringen till utvidgningens nordvästra del.

Ovan: Kyrkogårdens personalbyggnad och förråd. Den är belägen strax sydväst om kyrkogården. Nedan: Kyrkan sedd från söder.

Ovan: Gravkarta över Knätte kyrkogård, 2005. Redvägs pastorats arkiv.

Ovan: Västra delen av kv A med flera av kyrkogårdens äldsta gravvårdar. Nedan kvarter C sett från öster. Detta område har sannolikt utgjort kyrkogårdens allmänna område.

är samtliga gravvårdar riktade mot kyrkan i sydväst. Kv C har stora tomma ytor i nordost och närmast kyrkan. Gravvårdarna är i kv C vända mot söder. Kvarter D är glest ianspråktaget med gravvårdarna grupperade i två områden med gravvårdar vända mot kyrkan i nordost. I kvarterets norra del är en grupp med fyra gravvårdar och ett tiotal meter söder därom är en långsträckt grupp med ca 15 gravvårdar i två ojämna gravrader.

Utvidningen skiljer sig markant från kyrkogården med raka gravrader i sydost-nordvästlig riktning. Båda kvarteren har gravvårdar vända mot grusgången.

Av kyrkogårdens gravvårdar som kan dateras är 4 tillkomna före år 1900, den äldsta daterad till 1821. Sammanlagt är 32 gravvårdar, eller 34 %, av dagens 97 gravvårdar, tillkomna före år 1930. De äldsta gravvårdarna återfinns i kv A, B och D.

Kyrkogården har fyra onummerade stenar, varav en sannolikt är en kvarnsten, belägen i nordöstra hörnet av kv A, INR 4. Två stenar är uppställda mot sakristians östra fasad, INR 2 och 3, intill gravvård D 70-1 finns en liten kvadratisk håll, INR 5.

Gravvårdskaraktärer

Kyrkogården har flera gravvårdar som anger ort- och gårdsnamn samt yrke/titlar. Kyrkogårdarna har ca 35 gravvårdar med sammanlagt 27 gårds/ortnamn. Bland andra förekommer bynamnen Knätte, Köpmanstorp, Nåtared och Igelsered, gårdarna Kättelsered, Långsered, Kärnås, Ryholm, Rönnåsen och Vallagården.

Kyrkogården har ett stort antal gravvårdar med titlar, 24 stycken, eller 13 % av kyrkogårdens och utvidgningens sammanlagda 183 gravvårdar. Här återfinns 17 olika titlar med 26 förekomster.

Titlarna och gårdsnamnen återspeglar den utpräglade jordbrukssockens liv och verksamhet, främst under 1900-talets första decennier. Jordbrukets titlar har nio förekomster och militärväsendet fyra, kyrkan tre, skolan två och handelsverksamheten en.

Jordbrukets representation i kyrkogårdens titelsammansättning är främst baserad på tre förekomster av titeln hemmansägare och fyra av titeln lantbrukare samt en vardera av titlarna mjölnare och kvarnägare.

Titeln lantbrukare tenderar att förekomma på något äldre gravvårdarna från 1880-talet fram till 1910-talet. Hemmansägare återfinns på gravvårdar tillkomna under första halvan av 1900-talet.

Den äldsta gravvården med jordbruksanknytning är B 73-5, en hög obelisk i ljus granit med inskriptionen: *Lantbrukaren Johan Sahlberg 1804-1888 h h Anna Lisa Jakobsdotter 1816-1891 sonen Johan Gustaf Sahlberg 1849-1907 Sv Ps 496*. Samma titel finns även på A 16-17 och den monumentala gravvården F 9-10. Titeln hemmansägare återfinns på E 109-10, E 165-6 och F 45-6. Den senare har inskriptionen: *Hemmansägaren Gustav Fast Vallagårde 1857-1919 hans maka Vilhelmina 1857-1949 2 Kor 5:1*.

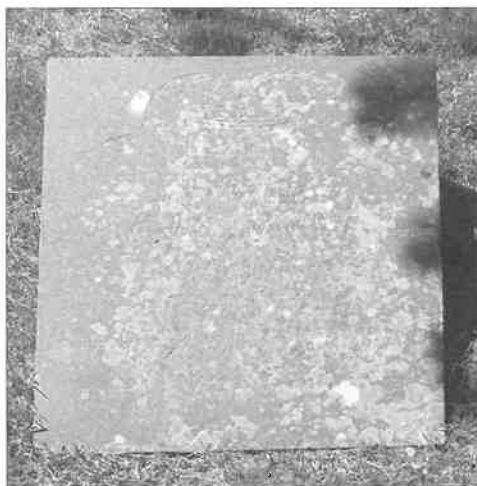
Ytterligare gravvårdar med jordbruksanknytning är mjölnare som återfinns på en stiliserad obelisk på gravplats B 77-8 med inskriptionen: *Mjölnaren Carl Svensson 1811-1887*

Ovan: Vy över kvarter D från syd. Notera den vida vyn från kyrkogården mot landskapet i nordväst. Nedan: kvarter E i utvidgningen. Nedan i mitten: Den förmodade kvarnstenen på plats INR 4, invid omgärningen norr om kyrkan. Nederst: F 45-6 från 1920-talet med titeln hemmansägaren och gårdsnamnet Vallagårde.

Ovan: Gravvårdar med jordbüksanknutna titlar. Från vänster: Gravvårdarna B 73-5, A 16-7 och F 9-10 med titeln lantbrukare. Längst till höger: Gravvård B 77-8 med titeln mjölnare. Nedan: Den klassicistiska låga breda gravvården på plats F 20-1 med titeln kvarnägare. Nederst: En rektangulär häll på gravplats d 14-5 med titeln soldat coh med det typiska soldatnamnet Fast.

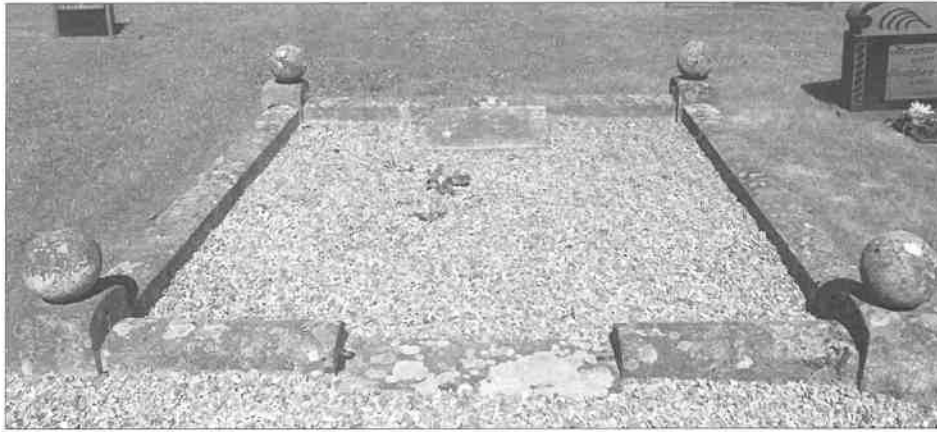

hustrun Charlotta Johansdotter 1819-1896, kvarnägare som finns på en låg, bred klassicistisk gravvård på gravplats F 20-1. Stenen har inskriptionen: *Fd kvarnägare Claes Johan Svensson 1856-1942 hustrun Adelina Josefina 1874-1922.*

Titlar koppade till militärväsendet är främst knutna till den lägsta underofficersgraden korpral men den viktiga titeln soldat förekommer även. Titeln soldat var vanlig i det gamla agrarsamhället och berättar om det gamla indelningsverket som upphörde år 1901. Soldat finns på en vinklad häll på gravplats D 14-5 med inskriptionen: *Soldaten Carl Fast Vallagården 1825-1902 h h Anna Stina 1814-1895.* Titeln korpral återfinns på tre gravvårdar på Knätte kyrkogård. Den äldsta gravvården med titeln finns på gravplats E 165-6 med inskriptionen: *Korpralen af Kongl. Elfsborgs Regemente Hemmansägaren Carl Adolf Lindqvist 1839-1924 h h Gustafva Andersdotter 1832-1918 Långsered.* De övriga finns på gravplatserna F 39-40 och B 67-8. Den senare gravvården är en liten svart häll med inskriptionen: *Dist-Korpr. J A Knall 1841-1916 hustrun Maria 1838-1890 dotter Hanna 1869-1934.*

Kyrkans organisation är representerad genom titlarna kyrkoherde och pastor på en av kyrkogårdens äldsta gravvårdar, en tunn kalkstensvård placerad på en låg grästäck kulle och med inskriptionen: *Här hvilar en herrans tjänare d Prosten och kyrkoherden herr Anders Särnmark f 1745 i Råglands af Särestads församling d i Böne prästgård 1821 med sin Hulda maka fru Anna Marg. Särnmark f i Göthened 1754 dotter af Comm. J Landabl d 1835 Ps 71 v 5, 6-73 v 23, 24 Sv Ps B N 21 v 3,* på gravplats A 47-8.

Socknens frikyrkoverksamhet speglas av titeln baptistpredikant på ett korsformad gravvård på gravplats A 24 med inskriptionen *Baptistpredikanten Aron Frisell 1830-1908 Jesus sade: Jag lefver i skolen och lefva Joh 14 k 19 v.*

Om Knätte sockens olika verksamheter och vardagsliv berättar titlar som folkskollärare och folkskollärarinna, handlare, häradsskattmästare, lägenhetsägare och svenskamerikan. De båda förra titlarna vittnar om socknens skolväsende och återfinns på gravplatserna B 8-9 och E 143-4. Den senare gravvården har en tidstypisk utformning från 1930-talet och har inskriptionen *Folkskollärarinnan Nancy Faust 1898-1931 Du föddes icke för att dö men för att vitare än snö få bäras ovan stormars brus på örnavingar.*

Handelsverksamheten i socknen speglas av gravvård C 62-3 vars påkostade granitvård har inskriptionen *Här vila Johan Aug. Josefsson 1842-1914 hustrun Sofia 1844-1934 sonen handlanden Klas Johansson 1872-1927 Kristus mitt liv döden min vinning.*

De båda titlarna lägenhetsägare och svenskamerikan är ovanliga. Den förra titeln betecknar en person som äger en liten bostad utan jordbruksmark eller huset på ofri grund, en form av egnahemmets föregångare. Ägandeformen hör ihop med lönearbetets framväxt under sent 1800-tal. Titeln

Ovan: Gravvård E 165-6 med den militära titeln *korpralen*. Nedan: Gravvård B 67-8 med titeln *Dist-korpr.* och soldatnamnet *Knall*. Nederst till höger: En korsformad gravvård på plats A 24 med frikyrkoanknytning genom titeln *baptistpastor*. Gravvården är synlig på ett äldre foto på sidan 12. Nedan till vänster: En tunn kalkstensvård från 1821 med titlarna *prosten* och *kyrkoherden* på gravplats A 47-8.

Ovan: Tre låga breda gravvårdar. Till vänster: Gravvård E 143-4 med titeln folkskollärinna. I mitten: Gravvård E 148-9 med den ovanliga titeln lägenhetsägare. Till höger: Gravvård C 11 belägen på det som sannolikt är kyrkogårdens tidigare allmänna område. Nedan: Ytterligare en gravvård från detta område, gravvård C 27-8. Nederst: Den påkostade gravvården C 62-3 med bl a titeln handlanden.

återfinns på gravplats E 148-9 vars låga breda gravvård har inskriptionen: *Här vilar stoftet av lägenhetsägaren Johan Claesson 1864-1939 makan Matilda Claesson 1859-1946 Nätared Knätte Sv ps 306.* Titeln svenskamerikanen vittnar om utvandringen från Västergötland till Nordamerika under 1800- och 1900-talen och finns på en vinklad gravvård på gravplats A 15 med inskriptionen: *Här vilar svenskamerikanen August Backlund 1836-1912.*

På landsbygdskyrkogårdar kombineras i regel gravvårdar över den jordägande befolkningen under 1800-talet och tidigt 1900-tal. En mycket stor del av invånarna märk sällan på kyrkogårdarna. Det är framför allt de som inte ägde jord och som oftast var fattiga, t ex flertalet torpare, backstugsitare, arbetare, drängar, pigor och ensamstående kvinnor med eller utan barn. Dessa begravdes främst på allmänna områden utan köpta gravplatser. Graven markerades ofta bara med en gravkulle, ibland även med ett träkors eller en bräda som dock efterhand multnade ned.

Var det allmänna området varit beläget på Knätte kyrkogård är osäkert. Förmodligen har området varit inrättat söder om kyrkan, östra delen av kv C. Detta antagande baseras främst på att här förekommer områden utan gravvårdar samt flera små gravvårdar där en person är nämnd på stenen. Exempel på sådana stenar finns på gravplatserna C 11, C 22-3, C15-6, C 31 och C 27-8.

Kvinnor och barn är representerade på mycket få gravvårdar, av de fåtaliga är exempelvis: D 59 vars lilla svarta sten har inskriptionen: *Ada Forsberg 1863-1930 Vila i frid,* D 17 vars stiliserade obelisk har inskriptionen: *Här hvilar Anna Stina Jansdotter från Ljungsrydet 1819-1897 En gård af tacksambhet från Knätte kommun.* Denna inskription vittnar även om den tiden då Knätte utgjorde en egen kommun.

Flera gravvårdar på kyrkogården har personligt utformade inskriptioner. Sådana återfinns på D 17 och E 143-4 samt D 60, vars fint dekorerade svarta gravvård över ett barn har inskriptionen: *Här vilar vårt enda barn Ester Eulalia Jakobs-son 1873-1896 Herre jag längtar efter din salighet låt min själ leva att hon må kva dig Sv Ps 477:5-8.*

Kyrkogården har ett stort antal gravvårdar tillkomna efter år 1930. Dessa är i allmänhet enhetligt och utformade med låga och breda stenar alternativt låga och smala, eller som kvadratiska mindre hållar, ibland med nyklassicistiska drag och stiliserade dekorationer. Denna typ av gravvård är ofta placerade i områden på kyrkogården med en homogen grav-

vårdssammansättning. På Knätte kyrkogård återfinns de fr a i kv E och F men även uppblandade med mer individuellt utformade gravvårdar i kv B och C.

Gravvårdarna tillkomna före år 1930 är i allmänhet mer variationsrika, ofta markerande familje- och klasstillhörighet såväl som genom titlar och gårdsnamn som genom deras utformning. Gravvårdarna är tillkomna i en tid präglad av ett hierarkiskt system samtidigt som det sena 1800-talets omvälvande industrialism medförde att nya pengar blandade med gamla i samhället, något som även är synligt på många kyrkogårdar med allt mer påkostade gravanläggningar.

Dessa individuellt utformade gravvårdarna återfinns på hela kyrkogården och utvidgningens kv F. Störst variation finner man i kv A och D (se foton s 15 och 16).

På kyrkogården finner man grovhuggna stora granitvårdar, fint huggna obelisker (se foton s 17), korsformade gravvårdar, små minigravstenar (se foton s 20) och gravvårdar i kalksten (se foto s 18), granit och järn.

Ovan till vänster: D 17, rest över en kvinna av Knätte kommun. Ovan i mitten: D 60 vars rörande inskription berättar om sorgen att förlora ett barn. Ovan till höger: D 59 över en kvinna. Nedan: Grusgången mellan kvarter E och F i utvidgningen sett från kyrkogården i norr. Nederst: Vy över kvarter B från söder.

Ovan: Den grovt huggna stora granitvården på gravplats A 8-10. Ovan till höger: Två gravvårdar med likartade dekorationer utförda på olika sätt. Den bakre stenen har det klassicistiska tempelmotivet utfört hugget ilägrelief och den främre nyare stenen har samma motiv blåstrat på stenen. Nedan till vänster: Korsformad gravvård rest över en kvinna, gravplats B 30. Nean till höger: Gravvård C 69 med stenram och grusbädd.

Kyrkogården har fyra höga, breda gravstenar i granit på låg sockel och ett nyklassicistiskt tempelmotiv i inskriptionsfältet med en festong undertill. Gravvårdens motiv är densamma medn utfört på ett successivt enklare sätt. De äldsta av de fyra gravstenarna, A 35-6 och C 62-3 har dekorationerna i lågrelief medan gravvård C 81 har sina dekorationer polerade med resten av stenen mer grovhuggen. De yngsta stenarna har dekorationer markerade med linjer i den i övrigt polerade ytan.

Av kyrkogårdens nio gravvårdar med omgärdning har alla utom en bevarad grusbädd. Det förekommer ett järnstaket och en med kätting mellan stenpollare. De övriga har omgärdning av sten. I kv A återfinns gravvård A 43-6 vars högresta granitvård är omgärdad av låga stenpollare med järnkätting fäst i ringar. Gravvården har inte grusbädden bevarad. I kv C återfinns två gravvårdar med stenram, C 65 och C 69. I kv D har en gravvård järnstaket och två stenram, D 52-3 och

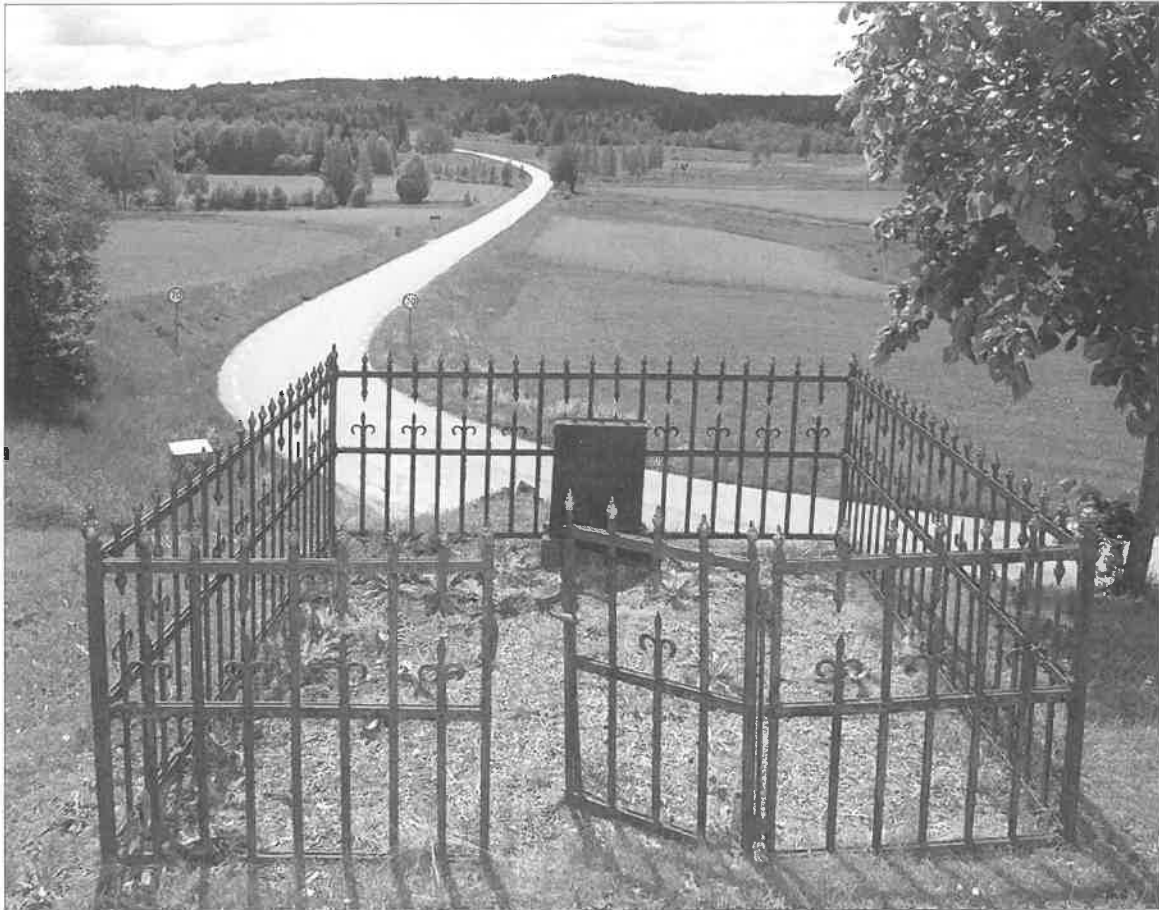

D 54-5. Den senare har inskriptionsstenarna infogade i den bakre ramen. Järnstaketet på gravvård D 49-50 är smitt och omgärdar en låg svart gravsten.

På gravvård E 165-6 är en påkostad stenram med klot i hörnen (se bild s 18) och på gravplats E 158, en låg bred gravvård med en tunn stenram. Ramgraven F 18-9 utgörs av en påkostad klassicistisk gravvård på en rejält tilltagen stenram med förhöjda hörnstenar och flata gångstenar vilande i grusbädden.

Ovan: Den påkostade gravnården med omgärning av stenpollare och järnkätting på gravplats A 43-6. Nedan: Gravvård E 158 med en tidstypiskt tunn stenram från mitten av 1900-talet. Nederst på sidan: Gravvård F 18-9 med påkostad stenram.

Den sista kvarvarande gravvården med omgärning av järnstaket på kyrkogården. Den vackert belägna gravvårde vid randen av den branta kyrkogårdsmogården mot väster återfinns på plats D 49-50.

Sammanfattande kulturhistorisk karakterisering

Knätte medeltida kyrkplats omfattar sockenkyrkan (1300-tal), kyrkogård och utvidgningen (tidig 1900-tal), i dominerande höjdläge i utkanten av kyrkbyn i ett agrart kulturlandskap.

Kyrkogårdens äldre del är en väl sammanhållen helhet, delvis med ålderdomliga inslag; t ex en typisk terränganpassning med murar och terrasseringar, entré med smidesgrindar, en delvis bibehållen högvuxen äldre trädkrans, en enkel kvartersindelning, grusgångar samt resterande grusade ramgravar.

Kvarteren kring kyrkan är väl bibehållna med variationsrikt utformade gravvårdar från slutet av 1800-talet och 1900-talets första decennier som skapar en ålderdomlig prägel. Några är intressanta exempel på äldre tiders vårdar. Utvidgningen präglas av låga och breda gravvårdar från 1900-talets mitt, i väster finns dock en större variationsrikedom i utformning och tillkomsttid.

Vårdarnas gårdsnamn och titlar ger återklang av agrarsamhället under 1800- och 1900-talen.

Knätte kyrkogård är en väl sammanhållen helhet med stora kulturhistoriska värden.

KNÄTTE KYRKGÅRD

Vårdar och gravanordningar

1: ■ Markeringen avser gravanläggningar med gravvårdar och gravanordningar av *mycket stort kulturhistoriskt värde*. Som gravanordningar räknas t ex stenamar, grusbäddar, gravstaket, gravhäckar, gravträd o d. Det är av största vikt att dessa gravar/gravanordningar bevaras och vårdas för framtiden och inte försvåskas.

2: □ Markeringen avser gravanläggningar med gravvårdar och gravanordningar av *stort kulturhistoriskt värde*. Som gravanordningar räknas t ex stenamar, grusbäddar, gravstaket, gravhäckar, gravträd o d. Dessa gravar/gravanordningar bör bevaras och vårdas för framtiden och inte försvåskas.

Kulturhistorisk karakterisering

Knätte medeltida kyrkplats omfattar sockenkyrkan (1300-tal), kyrkogård och utvidgningen (tidig 1900-tal), i dominerande höjdläge i utkanten av kyrkbyn i ett agrart kulturlandskap.

Kyrkogårdens äldre del är en väl sammanhållen helhet, delvis med ålderdomliga inslag: t ex en typisk terränganpassning med murar och terrasseringsar, entré med smidesgrindar, en delvis bibehållen högvoxen äldre trädkrans, en enkel kvartersindelning, grusgångar samt resterande grusade ramgravar.

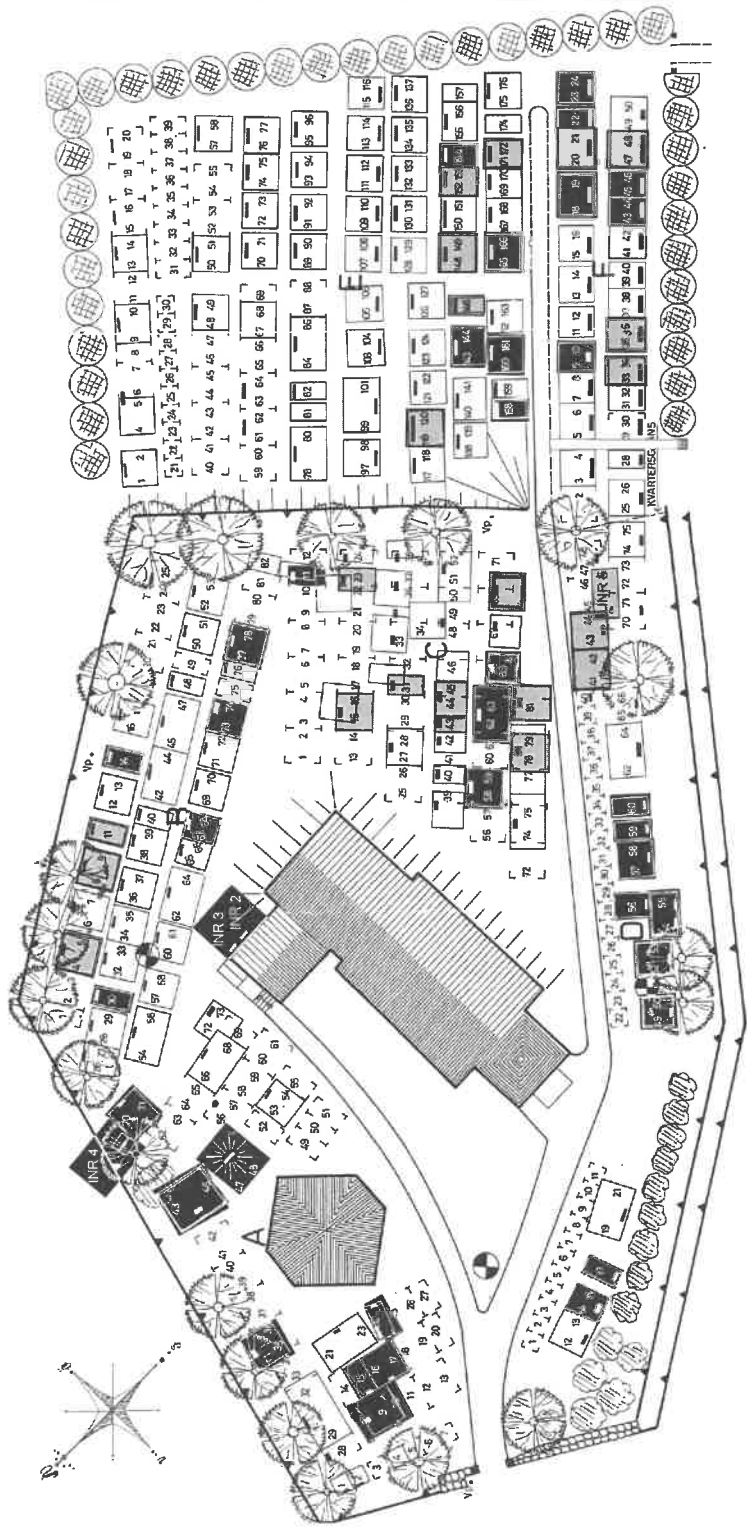
Kvarteren kring kyrkan är väl bibehållna med variationsrikt utformade gravvårdar från slutet av 1800-talet och 1900-talets första decennier somskarapen är ålderdomlig prägel. Några är intressanta exempel på äldre tiders vårdar. Utvidgningen präglas av låga och breda gravvårdar från 1900-talets mitt, i väster finns dock en större variationsrikedom i utformning och tillkomst.

Vårdarnas gårdsnamn och titlar ger återklang av agrarsamhället under 1800- och 1900-talen.

Knätte kyrkogård är en väl sammanhållen helhet med stora kulturhistoriska värden.

Att särskilt tänka på i förvaltning av kyrkogården:

- Kyrkan och kyrkogården har ett framträdande höjdläge ovanför en samlad kyrkby.
- Kyrkogårdens stödmurar med entréer och trädkrans ger tillsammans med kyrkan, klockstapel och läget i landskapet en ålderdomlig karaktär.
- Kyrkogårdens variationsrikt utformade gravvårdar.
- Gravomgärdningar i sten och järn samt med grusbädd.
- Gravvårdar med kulturhistoriskt värde.
- Eventuellt kompletterande anläggningar skall utformas med en karaktär och struktur som knyter in till kyrkogårdens befintliga.

Förändringar på kyrkogården kräver tillstånd från Länsstyrelsen enligt 4 kap kulturminneslagen.

Listade gravvårdar

kv nr	beskrivning	p 1/2	text	år	titel	gravsman	skador	åtgärder
A 8-10	hög bred grovuggen m ovalt inskriptionsfält på låg sockel.	x 1	Lundens familjgrav.	1920-tal			påväxt	rengöring
A 15	låg halvbred vinklad svart på två låga socklar.	x 1	Här vilar svenskamerikanen August Backlund 1836-1912.	1912	svenskamerikanen		påväxt	rengöring
A 16-7	hög smal fyrkantig ljus kalksten på låg sockel.	x 1	Lantbrukaren Gustaf Boblén 1813-1891 hans hustru Charlotta 1831-1891 Sv Pr 489 p 6.	1891	lantbrukare		påväxt	rengöring
A 24	kors på hög sockel.	x 1	Baptistpredikanten Aron Friell 1830-1908 Jesus sade: Jag lever i skolan och lever Joh 14 k 19 v.	1908	baptistpredikant		påväxt	rengöring
A 35-6	hög bred m klassicistisk empireartad utsmyckning i relief.	x 1	Andreas Johansson från Kärnås familjgrav			Kärnås		
A 43-6	hög smal avsmalnande ljus sten på låg sockel omg av låga pollare och en tunn kätting - inget grus.	x 1	Ätten 359 Björneberg Ära och tro. Här hvilar en herrans tjänare d Prosten och kyrkoherden herr Anders Särmarck s 1745 i Ragulands of Särstads församling d i Böne prästgård 1821 med sin Hulda maka fru Anna Marg. Särmarck fi Gööbened 1754 dotter of Comm. J Landahl d 1835 Ps 71 v 5, 6-73 v 23, 24 Sv Ps B N 21 v 3.	1821	kyrkoherde	Björneberg	kätting av järn, rostförekomst	rostborttagning och rotskydd, regelbunden översyn
A 47-8	tunn kalkstensvård på grästäckt kulle - framsidan.	x 1		1821		Böne	påväxt, vittningskador, översyn, tunn kalksten	rengöring, konservator
A 70-1	hög smal tunn granit på låg sockel	x 1		1915		Nygården	påväxt	rengöring
A INR 4	två stenhällar i sandsten m fördjupning och hål i den gemensamt centrala delen - sannolikt kvarsten	x 1					påväxt, vittningskador	rengöring, översyn av konservator
B 14	låg smal kvadratisk ljus granit. Barngrav.	x 1	Vår solstråle Tuggve 1941-1942	1943				
B 30	svart kors på låg sockel.	x 1	Frida Källqvist 1865-1914.	1914				
B 67-8	liten svart håll	x 1		1934	dist. Korpral			
B 73-5	hög smal obelisk i röd granit och hög sockel.	x 1	Lantbrukaren Johan Sablberg 1804-1888 h b Anna Lisa Jakobdotter 1816-1891 sonen Johan Gustaf Sablberg 1849-1907 Sv Pr 496.	1888	lantbrukare		påväxt	rengöring
B 77-8	hög smal lägre obelisk på låg sockel.	x 1	Mjönaren Carl Svensson 1811-1887 hustru Charlotta Johansdotter 1819-1896.	1887	mjölnare		påväxt	rengöring
B INR 2	halvhög smal trekantig tunn sten	x 1		1918		Kärnås	påväxt	rengöring
B INR 3	halvhög smal röd kalksten	x 1					påväxt, svåräst	rengöring, ev ifyllning av text
C 11	låg bred svart. Kvinna.	x 1	Mor Hanne 1865-1943.	1943			påväxt	rengöring
C 58-9	hög smal stilicerad obelisk på sockel	x 1		1910-tal	lantbrukare	Långared	påväxt	rengöring

kv nr	beskrivning	p	1/2	text	år	titel	värdsman	skador	åtgärder
C 62-3	hög bred m klassicistisk empireartad utsmyckning i relief.	x	1	Här vila Johan Avg. Josefsson 1842-1914 bustrun Sofia 1844-1934 sonen handelslän Klas Johansson 1872-1927 Kristus mit liv döden min vinnig	1914	handlare	Köpmanstorp		
C 65	rundad stenram grusbödd hög bred ljus granit.	x	1	G W Swan 1852-1913 och hans maka Anna Kajsa 1846-1922 Igelsered.	1913		Igelsered	påväxt	rengöring
D 14-5	kraftig vinklad håll		1		1895	soldat	Vallagärdet	påväxt	rengöring
D 17	hög smal stulicerad obelisk på sockel. Kvinna.	x	1	Här vilor Anna Stina Jansdotter från Ljungrydet 1819-1897 En gård af tacksamhet från Knätte kommun.	1897		Ljungrydet	påväxt	rengöring
D 49-50	smidesstaket grusbödd låg smal svart granit.	x	1	Olof Forsberg familjegrav.	1900 ca				rengöring, rostskydd, regelbunden översyn
D 52-3	stenram grusbödd låg smal polerad svart m rullad överdel.	x	1	August Jonsson fr Kisan 1829-1915 och maka Gustava f Swansson 1827-1907	1907		Kisan	påväxt	rengöring
D 54-5	stenram huvudgärdesvärd grusbödd.	x	1	Maria Kajsa Anderson 1819-1912 Johan Ottosson 1848-1928 Maria Bröcke 1846-1931.	1912			påväxt	rengöring
D 56	låg bred ljus granit på låg sockel.	x	1	Häradsdammen Jacob Vilh. Stenvall 1825-1914 Gud är kärleken	1914	häradsdomare		påväxt	rengöring
D 57-8	hög smal stulicerad obelisk på hög sockel.	x	1	Josef Jonsson 1829-1903 h h Maria Greta Jonsson f Österlund 1827-1916 Pau f br till kor 15-42.	1903			påväxt	rengöring
D 59	låg smal svart m rundad överdel låg ljus sockel. Kvinna.	x	1	Ada Forsberg 1863-1930 Vila i Frid.	1930			påväxt	rengöring
D 60	halvhög smal svart polerad på låg ljus sockel. Bamgrav.	x	1	Här vilor vårt enda barn Ester Eulalia Jakobsson 1873-1896 Herre jag längtar efter din salighet låt min själ leva att hon må leva dig. Sv P: 477-5-8.	1896			påväxt	rengöring
E 143-4	låg bred kraftig överdel svart granit. Kvinna.	x	1	Folkskollärarinnan Nancy Faust 1898-1931 Du föddes icke för att dö men för att vitare än snö få bäras ovan stormars brus på örningar.	1931 na	folkskolelära			
E 154	låg smal bamgrav		1		1939		Ryholm		
E 158	ljus stenram grusbödd låg bred polerad svart sten.	x	1	Gustav Lindqvist 1864-1928 Tacksamhetsgård av Knätte kommun.	1928/1928/1959			påväxt	rengöring
E 160-1	halvhög smal svart granit två kvinnor		1				Kärnäs		
E 165-6	rundad stenram m hörnstenar krönta m klot vinklad liggare grusbödd.	x	1	Korpralen af Kongl. Elfsborgs Regemente Hemmansägaren Carl Adolf Lindqvist 1839-1924 h Gustafva Andersdotter 1832-1918 Långered.	1913	hemmansägare korpral	Långsed	påväxt	rengöring
F 18-9	halvhög klassicistisk m runda kolonner stenram m hörnstenar grusbödd m stegstenar.	x	1	Johan Wilhelm Petterssons Slättthult familjegrav.			Slättthult	påväxt	rengöring

Listade gravvårdar

kv nr	beskrivning	p	1/2	text	år	titel	gårdsnamn	skador	åtgärder
F 22	låg smal tunn ljus sand/marmorsten. Kvinna		1		1922			påväxt	rengöring
F 23-4	hög bred grovuggen m släthuggen front på låg sockel.	x	1	Karl Larsson 1851-1926 hustrun Matilda Larsson 1836-1924 dottern Albertina Karlsson 1860-1925. R.Andersson L Nätered 1846-1919 hustrun Clara 1853-1925.	1924			påväxt	rengöring
F 43-4	halvhög smal korsformad kragfig.	x	1		1919		La Nätered	påväxt	rengöring
F 45-6	låg bred på dubbel låg sockel.	x	1	Hemmansägaren Gustav Fast Vallagårde 1857-1919 hans maka Vilhelmina 1857-1949 2 Kor 5:1.	1919	hemmansägare	Vallagården		
F 9-10	hög smal kragfig på sockel ljus granit.	x	1	Lantbrukaren C M Petersson Brofors 1850-1915 hustrun Kristina 1846-1935.	1915	lantbrukare	Brofors	påväxt	rengöring
B 11	halvhög bred tidstypisk. Kvinna		2		1932				
B 4-5	låg bred klassicistisk		2			handlanden	Gärdet		
B 8-9	låg bred ovanlig men formspråket är typisk för 1960-talet		2		1961	folkskollärare			
C 15-6	halvhög smal ljus granit på låg sockel - tidstypisk 1930-tal.		2		1930-tal			påväxt	rengöring
C 22-3	häll		2					påväxt	rengöring
C 31	guten liten häll		2						
C 42-3	svart polerad liggare		2			syskon		påväxt	rengöring
C 44-5	låg bred svart granit.		2		1956	postiljon		påväxt	rengöring
C 69	stenram grusbädd låg bred röd granit	x	2		1950		Aspholmen	påväxt	rengöring
C 78-9	låg bred m stilicerade voluter krönta av klot.	x	2	Brinks familjgrav jag lever i skolen och leva.				påväxt	rengöring
C 81	hög bred m klassicistisk empireartad utsmyckning.	x	2	Här vilar Claes Andersson 1876-1964 hustrun Amalia Andersson f Johansson 1875-1926 Sv Ps 477.	1926				
D 41-2	låg bred kragfig m rester av stenram m klot i hörnen.	x	2		1914		öfre Rudorna		
D 43-4	halvhög smal ljus granit på låg sockel.	x	2	August Johansson 1847-1914 Matilda Johansson 1847-1927 Rönnåsen	1914		Rönnåsen	påväxt	rengöring
D INR 5	liggare - otvåbar		2						
E 119-20	låg bred rest av stor ramgrav.	x	2	Sigrid Johanssons familjgrav Rönnåsen.			Rönnåsen	påväxt	rengöring
E 146	låg smal svart kvinna		2		1937				
E 148-9	låg bred svart		2	Här vilar stoftet av lägenhetsägaren Johan Claesson 1864-1939 maken Matilda Claesson 1859-1946 Nätered	1939	lägenhetsägare	Nätered	påväxt	rengöring
E 152-3	låg bred röd granit. Kvinna		2	Knutte Sv ps 306	1951		Knutte		
E 171-2	halvhög smal ljus granit		2		1924/ 1942			påväxt	rengöring
F 20-1	låg bred klassicistisk m runda kolonner		2		1942	f kvarnägaren			

kv nr	beskrivning	p	1/2	text	år	titel	gårdnamn	skador	åtgärder
F 33-4	hög bred m klassicistisk empircartad utsmyckning.	x	2	<i>Herman Josefsson 1854-1946 amanda Josefsson 1857-1917 Igelsered Sv Ps 477.</i>	1917 / 1946		Igelsered		
F 35-6	halvhög bred.	x	2	<i>Claes Josefsson familjgrav Hulegården Sv Ps 213.</i>			Hulegården		
F 47-8	fragment av huvudgårdsvård - bakre rändelen.	x	2	<i>Klaes Josefsson 1856-1948 Björkelid Amanda Josefsson 1850-1925.</i>	1925 / 1948		Björkelund	påväxt	rengöring

P: kulturgravar i pastoratets lista

1/2: kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar

Rapporter 2006-2007 i ämnet bebyggelse från Västergötlands museum

- 2006:1 Falköpings kyrkliga samfällighet. Bevarandeplan för Friggeråkers, Luttra, Marka och Torbjörntorps kyrkogårdar. Byggnadshistorisk rapport.
- 2006:2 Bankestugan. Hornborga 14:2, Hornborga socken, Falköpings kommun, Västergötland. Renovering av vass- och torvtak 2000. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2006:3 Brattefors kvarn. Kleva 2:6, Kinne-Kleva socken, Götene kommun, Västergötland. Renovering av väderkvarnen 2000. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2006:4 Fyren i Hällekis hamn. Hällekis 1:8, Medelplana socken, Götene kommun, Västergötland. Renovering 2000. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2006:5 Falköpings kyrkliga samfällighet. Bevarandeplan för Karleby, Skörstorps och Slöta kyrkogårdar. Byggnadshistorisk rapport.
- 2006:6 Falköpings kyrkliga samfällighet. Bevarandeplan för Kälvene och Vartofta-Åsaka kyrkogårdar. Byggnadshistorisk rapport.
- 2006:7 Matinrättning (Byggnad 065). F7 Sätenäs, Tuns socken, Lidköpings kommun, Västergötland. Dokumentation.
- 2006:8 Ribbingsfors. Ribbingsfors 2:3, Amnehärads socken, Gullspångs kommun, Västergötland. Renovering av veranda och balkong på huvudbyggnaden samt syll och sockel på södra flygelbyggnaden, 2004. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2006:9 Falköpings kyrkliga samfällighet. Bevarandeplan för Mularps, Tiarps gamla, Tiarps nya och Åsle kyrkogårdar. Byggnadshistorisk rapport.
- 2006:10 Falköpings kyrkliga samfällighet. Bevarandeplan för Näs, Vistorps gamla, Vistorps nya och Yllestads kyrkogårdar. Byggnadshistorisk rapport.
- 2006:11 Kv. Borgen 2. Regeringsgatan 10, Hjo stad och kommun, Västergötland. Renovering av veranda 2004-2005. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2006:12 Skövdes kyrkogårdar. Förslag till bevarandeplan för S:ta Elins kyrkogård. Byggnadshistorisk rapport.
- 2006:13 Silos. Modernismens agrara minnesmärken. Silobyggnader i Dalslands och Västergötlands slättbygder.
- 2006:14 Båken på Hindens rev. Nolbacka 1:5, Söne socken, Lidköpings kommun, Västergötland. Renovering/rekonstruktion 1998-2004. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2006:15 Trädgården, Varnhem. Klostret 15:1, Varnhems socken, Skara kommun, Västergötland. Renovering efter brandskada 2003-2004. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2006:16 Gamla elverket, Skara. Brogården 2:1, Skara stad och kommun, Västergötland. Ombyggnad och utvändig restaurering 2004-2005. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2006:17 Mässbyggnad (Byggnad 030). P4, Skövde garnison, Skövde kommun, Västergötland. Ombyggnad och renovering 1999-2000. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2006:18 Smula skola. Bredene 5:2, Norra Åsarps socken, Falköpings kommun, Västergötland. Ommålning av fasader m.m. 2004-2005. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2006:19 S:t Nicolai kyrka och kyrkpark. Revidering av bevarandeplan för kyrkparken samt sammanställning av vård- och underhållsplaner för kyrkan och för kyrkparkens växtmaterial. Byggnadshistorisk rapport.
- 2006:20 Norra begravningsplatsen och Norra kapellet. Revidering av bevarandeplan för begravningsplatsen samt sammanställning av vård- och underhållsplaner för kapellet och för begravningsplatsens växtmaterial. Byggnadshistorisk rapport.
- 2006:21 Södra begravningsplatsen samt Hoppets och Ijusets kapell. Revidering av bevarandeplan för begravningsplatsen samt sammanställning av vård- och underhållsplaner för kapellen och för begravningsplatsens växtmaterial. Byggnadshistorisk rapport.
- 2006:22 Vara kyrkogårdar. Bevarandeplan för Skarstads, Vara och Önums kyrkogårdar. Byggnadshistorisk rapport.
- 2006:23 Vara kyrkogårdar. Bevarandeplan för Naums, Ryda och Södra Kedums kyrkogårdar. Byggnadshistorisk rapport.
- 2006:24 Vara kyrkogårdar. Bevarandeplan för Levene, Longs, Slädene och Sparlösa kyrkogårdar. Byggnadshistorisk rapport.

- 2006:25 Vara kyrkogårdar. Bevarandeplan för Edsvära, Fyrunga, Jungs, Kvänums, Norra Vånga och Öttums kyrkogårdar. Byggnadshistorisk rapport.
- 2006:26 Vara kyrkogårdar. Bevarandeplan för Larvs, Långjums och Tråvads kyrkogårdar. Byggnadshistorisk rapport.
- 2006:27 Vara kyrkogårdar. Bevarandeplan för Bitterna, Elings, Laske-Vedums och Södra Lundby kyrkogårdar. Byggnadshistorisk rapport.
- 2006:28 Falköpings kyrkliga samfällighet. Förslag till bevarandeplan för Sankt Olofs kyrkogård i Falköpings stad. Byggnadshistorisk rapport.
- 2006:29 Bråta missionshus. Backen 1:18, Hova socken, Gullspångs kommun, Västergötland. Byggnadshistorisk rapport.
- 2006:30 Skärvs kyrkogård. Förslag till bevarandeplan. Byggnadshistorisk rapport.
- 2006:31 Falkängens arbetarbostäder. Hönsäter 5:65–5:68, Österplana socken, Götene kommun, Västergötland. Renovering och ombyggnad. Etapp III, 1994-95. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2006:32 Falkängens arbetarbostäder. Hönsäter 5:67–5:68, Österplana socken, Götene kommun, Västergötland. Renovering och ombyggnad. Etapp IV, 1996-97. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2006:33 Falköpings kyrkliga samfällighet. Förslag till bevarandeplan för Sankt Sigfrids kyrkogård i Falköpings stad. Byggnadshistorisk rapport.
- 2007:1 Vårsås pastorat. Förslag till bevarandeplan för Sventorps, Varola gamla, Varola nya och Vårsås kyrkogårdar. Byggnadshistorisk rapport.
- 2007:2 Bosgården. Gerum 14:2, Östra Gerums socken, Tidaholms kommun, Västergötland. Dokumentation. Byggnadshistorisk rapport.
- 2007:3 Skövdes kyrkogårdar. Förslag till bevarandeplan för S:ta Birgittas begravningsplats. Byggnadshistorisk rapport.
- 2007:4 Skaras kyrkogårdar. Förslag till bevarandeplan för Skara gamla kyrkogård. Byggnadshistorisk rapport.
- 2007:5 Bränneriet. Almnäs 1:1, Norra Fågelås socken, Hjo kommun, Västergötland. Dokumentation. Byggnadshistorisk rapport.
- 2007:6 Kyrkogårdarna i Norra Billings pastorat. Förslag till bevarandeplan för Värings kyrkogård. Byggnadshistorisk rapport.
- 2007:7 Kv. Klockaren 1, 2. Falköpings stad och kommun, Västergötland. Renovering av gårdshus 2006. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2007:8 Broddetorps kyrka. Broddetorps socken, Gudhems pastorat i Skara stift, Falköpings kommun, Västergötland. Antikvarisk slutbesiktningsrapport av renoveringsarbeten 1996-99.
- 2007:9 Broddetorps kyrka. Broddetorps socken, Gudhems pastorat i Skara stift, Falköpings kommun, Västergötland. Antikvarisk slutbesiktningsrapport av renoveringsarbeten 1998.
- 2007:10 Naums kyrka. Naums socken, Ryda pastorat i Skara stift, Vara kommun, Västergötland. Antikvarisk slutbesiktningsrapport av renoveringsarbeten 1998.
- 2007:11 Tidavads kyrka. Tidavads socken, Ullervads pastorat i Skara stift, Mariestads kommun, Västergötland. Antikvarisk slutbesiktningsrapport av renoveringsarbeten 1998-99.
- 2007:12 Binnebergs kyrka. Binnebergs socken, Värings pastorat i Skara stift, Skövde kommun, Västergötland. Antikvarisk slutbesiktningsrapport av renoveringsarbeten 1999.
- 2007:13 Börstigs kyrka. Börstigs socken, Floby pastorat i Skara stift, Falköpings kommun, Västergötland. Antikvarisk slutbesiktningsrapport av renoveringsarbeten 1998-99.
- 2007:14 Bäcks kyrka. Bäcks socken, Töreboda pastorat i Skara stift, Töreboda kommun, Västergötland. Antikvarisk slutbesiktningsrapport av renoveringsarbeten 1999.
- 2007:15 Sjögerstads kyrka. Sjögerstads socken, Norra Kyrketorps pastorat i Skara stift, Skövde kommun, Västergötland. Antikvarisk slutbesiktningsrapport av renoveringsarbeten 1999.
- 2007:16 Kyrkogårdarna i Norra Billings pastorat. Förslag till bevarandeplan för Binnebergs kyrkogård. Byggnadshistorisk rapport.
- 2007:17 Kyrkogårdarna i Norra Billings pastorat. Förslag till bevarandeplan för Frösve kyrkogård. Byggnadshistorisk rapport.

- 2007:18 Kyrkogårdarna i Norra Billings pastorat. Förslag till bevarandeplan för Locketorps kyrkogård. Byggnadshistorisk rapport.
- 2007:19 Kyrkogårdarna i Norra Billings pastorat. Förslag till bevarandeplan för Sätters kyrkogård. Byggnadshistorisk rapport.
- 2007:20 Kyrkogårdarna i Norra Billings pastorat. Förslag till bevarandeplan för Horns kyrkogård. Byggnadshistorisk rapport.
- 2007:21 Skövdes gamla rådhus. Kv. Heimdal 5, Skövde stad och kommun, Västergötland. Renovering av fasader m.m. 2005. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2007:22 Tibro kyrkogårdar. Förslag till bevarandeplan för Ransbergs gamla och nya kyrkogårdar. Byggnadshistorisk rapport.
- 2007:23 Tibro kyrkogårdar. Förslag till bevarandeplan för Kyrkefalla gamla och nya kyrkogårdar. Byggnadshistorisk rapport.
- 2007:24 Spångatorp. Lilla Lunden 2:5, Gudhems socken, Falköpings kommun, Västergötland. Omläggning av ladugårdens vasstak 2004. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2007:25 Axtorp Lillegården. Axtorp 2:5, Vårkumla socken, Falköpings kommun, Västergötland. Omläggning av ladugårdens vasstak 2004-2005. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2007:26 Emilie Höggqvists paviljong. Råbäck 1:3, Medelplana socken, Götene kommun, Västergötland. Renovering 2004-2005. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2007:27 Broby kvarn. Broby 1:12, Broby socken, Götene kommun, Västergötland. Renovering 2004-2005. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2007:28 Ekebo. Ekebo 2:1, Otterstads socken, Lidköpings kommun, Västergötland. Omläggning av ladugårdens tegeltak 2004-2005. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2007:29 Yllestads kyrkstall. Yllestad 16:1, Yllestads socken, Falköpings kommun, Västergötland. Renovering av tak m.m. 2006. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2007:30 Vallby Sörgården. Vallby 2:36, Götlanda socken, Skövde kommun, Västergötland. Dokumentation. Byggnadshistorisk rapport.
- 2007:31 Sunnersbergs prästgård. Sunnersbergs prästbol 1:1, Sunnersbergs socken, Lidköpings kommun, Västergötland. Renovering av drängstuga och brygghus 2005-2006. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2007:32 Timmersdala kyrka. Norra Billings pastorat, Skövde kommun, Västergötland. Renovering 2006-2007. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2007:33 Kv. Löjan 9. Mariestads stad och kommun, Västergötland. Renovering av brygghus 2005. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2007:34 Villa 32, Studentvillan. Mösseberg 49:49, Mössebergsparken, Falköpings stad & kommun, Västergötland. Byte av fönster 2006-2007. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2007:35 Villa 22, Mössebergsparken. Mösseberg 48:8, Falköpings stad & kommun, Västergötland. Renovering av skorstenar m.m. 2007. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2007:36 Förslag till bevarandeplan för Redvägs kyrkogårdar. Böne kyrkogård. Byggnadshistorisk rapport.
- 2007:37 Förslag till bevarandeplan för Redvägs kyrkogårdar. Humla kyrkogård. Byggnadshistorisk rapport.
- 2007:38 Förslag till bevarandeplan för Redvägs kyrkogårdar. Blidsbergs kyrkogård. Byggnadshistorisk rapport.
- 2007:39 Förslag till bevarandeplan för Redvägs kyrkogårdar. Dalums kyrkogård. Byggnadshistorisk rapport.
- 2007:40 Förslag till bevarandeplan för Redvägs kyrkogårdar. Knätte kyrkogård. Byggnadshistorisk rapport.